

VÝZKUM VALENCE VE SLOVANSKÝCH ZEMÍCH VČERA A DNES

BADANIE WALENCJI W KRAJACH SŁOWIAŃSKICH WCZORAJ I DZIŚ

Praha 24.–25. 10. 2024

Akademické konferenční centrum, Husova 4a, Praha 1

Abstrakty

Konference se koná pod záštitou České společnosti pro slavistická,
balkanistická a byzantologická studia, z.s.

ČSSBBS

O/про variation in Russian: semantic differences and corpus distribution

Valentina Apresyan
Nazarbayev University, Dartmouth College
valentina.apresjan@gmail.com

Russian prepositions **о** and **про** ('about') exhibit a variation not easily described in semantic terms. Dictionaries note their stylistic differences but not their semantic distinctions. Both prepositions express the valency of Topic and Content in speech predicates: **говорить о Маше / про Машу** ('to speak about Masha' – Topic), **Он рассказал нам о ее отказе / про ее отказ** ('He told us about her rejection' – Content). They are also used with mental predicates to express Stimulus: **Он забыл о Маше / про Машу** ('He forgot about Masha'). However, only **о** can be used with emotive predicates or predicates denoting emotionally driven behaviors: **Он тоскует о ней** ('He misses her'; lit. 'about her'), **Он заботится о ней** ('He takes care of her'; lit. 'about her'), as well as in metaphorical senses of speech verbs: **Его лицо говорит о твердом характере** ('His face speaks of a strong personality'), but not ***про твердый характер**.

Corpus distribution of **о** and **про** suggests that **о** introduces general topics (**говорить о политике** 'talk about politics') or holistic objects (**Я забыл о Маше** 'I forgot Masha' = 'I lost memory of Masha'), while **про** introduces specific topics (**говорить о поездке** 'talk about a (specific) trip') or objects as metonymic expressions of situations (**Я забыл про Машу** 'I forgot about Masha' = 'I lost memory of a situation or plan involving Masha').

This semantic difference manifests collocationally: **о** co-occurs with generic NPs, **про** with specific NPs; **о** prefers imperfective verbs, **про** follows the general Russian aspectual distribution. The study also addresses prepositions expressing Topic/Content in speech predicates, Stimulus in mental/psych predicates, and Theme in verbs denoting emotionally driven behaviors in other Slavic languages. Analysis of Ukrainian, Belarusian, Bulgarian, Serbian, Polish, and Czech subcorpora shows **про** prevails in East Slavic, **за** in South Slavic, and **о** in West Slavic languages.

Research of valency in the Croatian language and its application in e-Glava, SARGADA, and SEMTACTIC projects

Matea Birtić, Ivana Brač
Institute for the Croatian Language, Zagreb
mbirtic@ihjj.hr, ibrac@ihjj.hr

We will present the development of research into the valency of Croatian verbs within projects that have been implemented at the Institute for the Croatian Language. The research has started with the project *Baza hrvatskih glagolskih valencijskih* and e-Glava, on an online valency dictionary of Croatian verbs (<http://valencije.ihjj.hr/#>).

The problem of classification of constituents into arguments and adjuncts is researched in the project SARGADA (2020–2024). We investigated the problem of adjunct and argument distinction from different theoretical viewpoints and concluded which tests for distinguishing arguments and adjuncts, is applicable to Croatian. In applied part, we built the syntactic repository SARGADA, available at <http://ihjj.hr/sargada/rezultati/> which consists of sentences with syntactic constituents that have ambiguous status. To determine the status of a syntactic phrase, seven diagnostic tests have been applied.

Successor to both projects is SEMTACTIC (<https://semtactic.jezik.hr>) that aims to classify the 500 most frequent verbs into semantic classes, to determine verbs' prototypical syntactic patterns, semantic roles and build the verb lexicon VERBION.

On the Argument/Adjunct Distinction in the Moscow Semantic School

Igor Boguslavsky
Universidad Politécnica de Madrid
igor.m.boguslavsky@gmail.com

In this talk, we address the problem of the argument/adjunct distinction in the connection with recent proposals to reject this distinction as too subjective, not supported by reliable criteria and superfluous for linguistic description. We show how the arguments/adjuncts distinction is treated by the Moscow semantic school. In this framework, different tests proposed to distinguish between arguments and adjuncts, such as obligatoriness, iterativity, specificity, etc., play only an auxiliary role. The main thing to be taken into account when addressing this question is the analytic definition of the predicate word. Constructing analytical definitions is not an easy thing but it is not as subjective as many think either. There exists a methodology that provides sufficiently strict guidelines for the elaboration of definitions. Finally, argument/adjunct distinction is relevant for linguistic description in various respects and in particular because valency filling is the major mechanism of merging the meanings of the words into the meaning of the whole sentence. We will give several examples to prove this claim.

Walencja niemotywowanych rzeczowników. Problematyczne rozstrzygnięcia w słowniku „Walenty”

Magdalena Danielewiczowa
Katedra Lingwistyki Formalnej, Uniwersytet Warszawski,
m.m.danielewicz@uw.edu.pl

Przedmiotem referatu będzie opis walencji rzeczowników niebędących derywatami. Analizie poddane zostaną problematyczne rozstrzygnięcia ze słownika „Walenty” (ipi.pan). Krytyka tego opracowania ma prowadzić do metodologicznych wniosków pozytywnych.

Uwaga zostanie skoncentrowana na: b) wymogu ostrożnej analizy kontekstów wątpliwych pod względem poprawnościowym; c) potrzebie adekwatnego przypisania danego wyrażenia do struktury odpowiedniego rzeczownika w badanym kontekście, a także uważnego opisu konstrukcji eliptycznych; d) konieczności odróżnienia pozycji walencyjnych od ich powierzchniowych realizacji, a w szczególności ocenie wartości odpowiednich przymiotników w rekonstruowaniu walencji danego rzeczownika; e) wymogu odróżnienia części jednostek leksykalnych od rzeczywistych realizacji pozycji walencyjnych; f) dostrzeżeniu niezbywalnej różnicy między pozycjami argumentowymi a predykcjami dodanymi do danej struktury. Dokładniej omówiona zostanie jedna ze wskazanych wyżej kwestii.

Semantyka czy pragmatyka? Informacja temporalna w dyrektywnych aktach mowy

Katarzyna Dróżdź-Łuszczuk
Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski
kdrozdz@uw.edu.pl

W referacie przedstawione zostaną obserwacje dotyczące czasowników użytych w aktach mowy dyrektywnych. Postawione zostaną pytania przede wszystkim o to, czy informacja temporalna, która pojawia się w wypowiedziach jak „Przeczytaj lekturę do jutra!”, „Przygotuj referat na poniedziałek!”, podyktowana jest względami semantycznymi czy pragmatycznymi. W przeanalizowanym materiale uwzględnione zostaną zarówno formy aspektu dokonanego, jak i niedokonanego czasowników oraz różne typy aktów dyrektywnych.

Syntakticky anotovaný korpus jako zdroj dat o valenci v češtině pro potřeby nerodilých mluvčích – syntakticko-lexikální pohled

Andrea Hudousková

Ústav bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících FF UK
andrea.hudouskova@ff.cuni.cz

Příspěvek představuje možné způsoby využití syntakticky anotovaného korpusu SYN2020 pro popis slovesné valence z hlediska potřeb nerodilých mluvčích češtiny. Takový popis by se neměl omezovat pouze na syntaktické abstrakce, ale měl by též uplatňovat pohled lexikologický, jenž zachycuje jak „složku typickou, tak určitou informaci o míře a směru dalších potencialit“ (Čermák 1991: 236). Tyto předpoklady jsou v současnosti sdíleny kognitivně orientovanou konstrukční gramatikou (Goldberg 2006, 2019; Herbst 2020) a mají důsledky nejen pro empirické zkoumání osvojování jazyka, ale i pro lingvodidaktické zachycení kolokací a syntaktických struktur. Jazyková kompetence nerodilých mluvčích je významně určována frekvencí jazykových jednotek, kolokací a strukturními vztahy v cílovém jazyce. Příspěvek ukazuje, jak lze tyto informace o českých valenčních strukturách a na ně vázaných kolokacích získat z korpusu SYN2020 a využít pro výuku češtiny jako cizího jazyka.

Bibliografie:

- Čermák, F. Podstata valence z hlediska lexikologického. In: *Walęcja czasownika a problemy leksykografii dwujęzycznej*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk 1991, 15–40.
- Goldberg, A. E. *Constructions at work: the nature of generalization in language*. New York: Oxford University Press 2006.
- Goldberg, A. E. *Explain me this: creativity, competition, and the partial productivity of constructions*. Princeton: Princeton University Press 2019.
- Herbst, T. Constructions, generalizations, and the unpredictability of language: Moving towards colloconstruction grammar. *Constructions and frames* 12, 2020, 1, 56–95.
- Křen, M. – Cvrček, V. – Henryš, J. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Koček, J. – Kovaříková, D. – Krivan, J. – Milička, J. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Šindlerová, J. – Škrabal, M. *SYN2020: reprezentativní korpus psané češtiny*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK 2020. Dostupný z: <<http://www.korpus.cz>>.

Problematyka walencji przysłówków oceniających i innych przysłówków „zorientowanych na podmiot”

Izabela Duraj-Nowosielska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
iza_duraj@umk.pl

Przysłówki „zorientowane na podmiot” stanowią szczególną grupę wyrażenń adverbialnych, inną pod względem odniesienia niż przysłówki „właściwe”, modyfikujące frazę werbalną – odnoszą się one bowiem nie tylko do samego działania, ale i do jego wykonawcy. W literaturze przedmiotu albo przemilcza się tę różnicę, przez wydobycie wyłącznie powierzchniowskładniowych właściwości tych wyrażenń, albo traktuje się je jako jednostki semantycznie dwuwalentne, określające VP i podmiot (przy czym walencja podmiotowa jest składniowo nieciągła). Należą do tej klasy przede wszystkim adverbia oceniające (takie jak *(nie)mądrze*, *(nie)śmiało*, *odważnie*, *naiwnie*, *egoistycznie*), przysłówki stanu mentalnego (*wesoło*, *wściekle*, *smutnie*...) i wykładniki intencjonalności (*(nie)celowo*, *(nie)umyślnie*...). W referacie uzasadniam, że fraza werbalna jako taka nie pełni w tych wyrażeniach domyślnie żadnej funkcji semantycznej, a kwestia odniesienia akcyjnego (walencji prawostronnej) rozstrzygana jest na poziomie tematyczno-rematycznej struktury zdania (STR). Przysłówki te prymarnie odnoszą się zatem z jednej strony do podmiotu, z drugiej zaś do wykładnika akcji / części akcji lub jej rezultatu, który to wykładnik typowo tworzy remat zdania – co z kolei zbliża je do klasy metatekstowych partykuł, wrażliwych na STR. Takie podejście do adwercjów „zorientowanych” oznacza, po pierwsze, że walencja działania jest w nich co do zasady tak samo nieciągła jak walencja podmiotu, a VP ma znaczenie o tyle, o ile w całości jest frazą rematyczną; po drugie – że struktury z ich udziałem są systemowo wieloznaczne, zależne od szyku/prozodii jako wyznaczników STR. Ponadto, tym razem inaczej niż klasyczne partykuły, wyrażenia te mogą również przyjmować główny akcent zdaniowy (czyli być rematyzowane), co w dwóch pierwszych wymienionych podgrupach niesie ze sobą specyficzne efekty semantyczne i powiększa liczbę strukturalnie (niekoniecznie kontekstowo) dostępnych interpretacji. W istocie liczba i/lub charakter tych interpretacji, tj. potencjalnych struktur, są dla każdej grupy różne, co wynika z podstawowych własności semantycznych poszczególnych grup. W referacie pokrótce ów potencjał opisuję i przedstawiam jego źródła semantyczne, z naciskiem na charakterystykę adwercjów oceniających. Wywód jest ilustrowany przykładami preparowanymi i korpusowymi.

Valenčné slovníky slovenčiny a možnosti ich využitia pri budovaní znalostných databáz

Martina Ivanová
Filozofická fakulta PU v Prešove
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v.v i.
martina.ivanova@unipo.sk

Peter Kostelník
Xolution
peter.kostelnik@xolution.sk

Cieľom príspevku je predstavenie projektu SENSE (Sémantická analýza slovenského jazyka), na ktorom sa podieľa Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV spolu s firmou Xolution. Jedným z cieľov projektu je návrh datasetu znalostných báz pre slovenčinu, ktorý by popisoval, akým spôsobom sa transformujú jednotlivé slová, resp. slovné spojenia do rámcovej reprezentácie, a vytvorenie softvéru, ktorý dokáže pomocou týchto datasetov interpretovať texty, na ktorých nebol stroj trénovaný. Pri tvorbe vhodného nástroja popisujúceho rámce sa budeme opierať o teoreticko-metodologické impulzy vychádzajúce z existujúceho *Valenčného slovníka slovenských slovies na korpusovom základe* (VSSKZ; 2014) a z rámcovej sémantiky v rámci projektu FrameNet. Špecifikom spracovania jednotiek v VSSKZ je konzistentné priradovanie všetkých významov slovesných jednotiek do sémantických tried (čo koreluje s prístupom FrameNetu, v ktorom sú rámce, vymedzované ako konceptuálne štruktúry odkazujúce na prototypické situácie, evokované súborom slovies), viacstupňová hierarchizácia sémantických rolí, v rámci ktorej je úroveň tzv. mikrorolí vymedzovaná dôsledne v nadväznosti na príslušnosť lexie do sémantickej triedy (čo korešponduje s tzv. prvkami rámca, tzv. Frame-elements, vo FrameNete), špecifikácia sémantických vlastností participantov (ktorá napomáha identifikácii rámca), zachytávanie typických (neobligatórných) doplnení (čo zodpovedá delimitácii tzv. Core Elements a Non-Core Elements vo FrameNete) a pod. V prezentácii sa pokúsime poukázať, akým spôsobom bude pri návrhu datasetu nutné reflektovať typologické rozdiely medzi slovenčinou a angličtinou (vo vzťahu k valenciám) a prípadné ďalšie koncepčné diferencie (napr. granularita významov, sady vymedzovaných rolí, využitie morfológických charakteristík v prípade slovenčiny), a navrhnúť možné spôsoby riešenia jazykových odlišností a spracovania jazykových špecifik slovenčiny. V rámci prezentácie ukážeme aj praktické príklady transformácie textu do rámcovej reprezentácie prostredníctvom experimentálneho softvéru.

Literatúra:

FrameNet Data. <<https://framenet.icsi.berkeley.edu>>.

Ivanová, M. a kol. *Valenčný slovník slovenských slovies na korpusovom základe*. Prešov: FF PU 2014.

Kettnerová, V. – Lopatková, M. – Hrstková, K. Semantic Classes in Czech Valency Lexicon: Verbs of Communication and Verbs of Exchange. In: Sojka, P. – Horák, A. – Kopeček, I. – Pala, K. (eds.): *Text, Speech and Dialogue. TSD 2008*.

- 11th International Conference, TSD 2008, Brno, Czech Republic, September 8–12, 2008, 109–116.
- Kettnerová, V. – Lopatková, M. – Hrstková, K. Enhancing Czech valency lexicon with semantic information from FrameNet. In: *Proceedings of the First International Conference on Global Interoperability for Language Resources*, Hong Kong, 2008, 18–25.
- Kettnerová, V. – Lopatková, M. – Hrstková, K. Semantic Roles in Valency Lexicon of Czech Verbs: Verbs of Communication and Exchange. In: *Advances in Natural Language Processing; Proceedings of GoTAL 2008*, LNAI 5221, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag 2008, 217–221.
- Materna, J. *Building FrameNet in Czech*. Brno: Masarykova univerzita 2010. Dostupné na: <<https://theses.cz/id/awzs21/>>. Masaryk University, Faculty of Informatics.
- Materna, J. – Pala, K. Using Ontologies for Semi-automatic Linking VerbaLex with FrameNet. In: *Proceedings of the Seventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'10)*, Valletta, Malta. European Language Resources Association (ELRA) 2010.
- Ruppenhofer, J. et al. 2006. *FrameNet II: Extended Theory and Practice*. <<http://www.icsi.berkeley.edu/framenet>>.

Walencja czasowników i rzeczowników oznaczających emocje w języku polskim w wypowiedziach obcokrajowców uczących się języka polskiego jako obcego (na podstawie materiałów z korpusu PoLKo)

Elżbieta Kaczmarska-Zglejszewska
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej, Wydział Polonistyki,
Uniwersytet Warszawski
e.h.kaczmarska@uw.edu.pl

Przedmiotem badania są frazy zawierające czasowniki i rzeczowniki oznaczające emocje (również uczucia) w pisemnych wypowiedziach osób uczących się języka polskiego jako obcego (z Białorusi, Chorwacji, Czech, Niemiec, Ukrainy). Frazy te są analizowane pod względem charakterystyki walencyjnej. Badanie ukáže, jakie schematy walencyjne pojawiają się w tekstach nierodzimych użytkowników języka polskiego, czy są one zbieżne ze standardową polszczyzną i czy powtarzają się w ramach tych samych grup językowych.

Teksty poddane analizie pochodzą z uczniowskiego korpusu języka polskiego PoLKo. To międzynarodowy niekomercyjny akademicki projekt, którego celem jest stworzenie pierwszego obszernego zbioru tekstów nierodzimych użytkowników języka polskiego. PoLKo gromadzi prace pisemne uczniów w różnym wieku (powyżej 18 roku życia), z różnych krajów i na wszystkich poziomach kompetencji językowej. Materiał może służyć jako źródło empirycznej analizy języka obcokrajowców uczących się języka polskiego. Dzięki temu będzie również możliwa identyfikacja najczęstszych błędów językowych, która umożliwi dostosowanie materiałów dydaktycznych do konkretnych potrzeb uczniów.

Reflexivizace z pohledu valence: polyfunkčnost reflexiva u reflexivních sloves

Václava Kettnerová, Markéta Lopatková
Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK
kettnerova@ufal.mff.cuni.cz, lopatkova@ufal.mff.cuni.cz

Reflexiva *se* a *si* mají v češtině (podobně jako v jiných slovanských jazycích) mj. funkci derivačního prostředku, pomocí něž se od nereflexivních sloves odvozují slovesa reflexivní. Podle typu změn v sémantické a valenční struktuře byla odvozená reflexivní slovesa klasifikována do několika typů (např. dekauzativní, autokauzativní, konverzní, deakuzativní, příp. reciproční) (Genuišiène 1987, pro češtinu Pergler 2020). Analýza rozsáhlého množství reflexivních sloves však ukázala, že u jednoho a téhož reflexivního slovesa lze často pozorovat různé funkce reflexiva; např. sloveso *oddělit se* lze klasifikovat jako dekauzativum (*Slupka se oddělila od jádra* ← *Petr oddělil slupku od jádra*), autokauzativum (*Antilopa se oddělila od stáda* ← *Lev oddělil antilopu od stáda*) a konverzivum (*Zvednutím hladiny moří se oddělila Anglie od Evropy* ← *Zvednutí hladiny moří oddělilo Anglii od Evropy*). V příspěvku představíme sémantické a valenční změny, ke kterým v konstrukcích reflexivních sloves dochází, dále ukážeme, které reflexivní konstrukce se typicky objevují u jednoho a téhož slovesa pospolu a které nikoli, a naposledy nastíníme syntaktické a sémantické faktory, které podmiňují polyfunkčnost reflexiva.

Literatura:

- Genuišiène, E. *The Typology of Reflexives*. Amsterdam, Berlin, New York: Mouton de Gruyter 1987.
- Pergler, J. *Česká reflexivní deagentizace v diachronním pohledu*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2020.

Problem aktantów opcjonalnych

Aleksander Kiklewicz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
akiklewicz@gmail.com

W literaturze syntaktycznej od pewnego czasu jest diskutowane pojęcie aktantów opcjonalnych: Grimshaw – Vikner 1993; Villavicencio 2002; Kroeger 2005; Williams 2015; Szumska 2017 i in. Tak np. Igor Mel'čuk (2004, 23 i n.) pisze o wyrażeniach (np. ang. Brake for nose!), w których uzupełnienie pozycyjne czasownika nie wynika z jego pojęcia leksykalnego (nie odpowiada pozycji obligatoryjnej partycypanta w sytuacji prototypowej), jednak grupa imienna (w takiej, a nie innej formie leksykalnej) jest uwarunkowana czasownikiem matrycowym, na co wskazują ograniczone możliwości sparafrazowania konstrukcji, a także brak jej odpowiedników strukturalnych w innych językach. Arto Mustajoki (2006, 49) także uznaje opcjonalny charakter niektórych pozycji syntaktycznych, a o zdaniach typu ros. Nina rubit drova pisze, że ujęcie

nieleksykalizowanej pozycji instrumentu jako inkorporacji (instrument stanowi element w strukturze znaczenia leksykalnego predykatu) lub jako elipsy (wyzerowania kontekstowego) to tylko kwestia gustu czy usposobienia konkretnego badacza.

W proponowanym referacie problem aktantów opcjonalnych zostanie omówiony w odniesieniu do języków słowiańskich: polskiego, bułgarskiego, ukraińskiego i in. Autor wychodzi z założenia o zasadniczo probabilistycznym charakterze walencji, tzn. o stopniowości wymagań nośników walencji co do obecności ich uzupełnień pozycyjnych, czego przykładem służą m.in. wyrażenia ze składnikiem temporatywnym:

- (1) Koncert rozpocznie się o piątej.
- (2) Obudziłem się o piątej.
- (3) ?Spóźniłem się o piątej.
- (4) *Zadłużyłem się o piątej.

Autor zaproponuje kryteria wyodrębnienia aktantów opcjonalnych, a także omówi najbardziej charakterystyczne typy zjawisk w tym zakresie.

Literatura:

- Grimshaw, J. – Vikner, S. Obligatory adjuncts and the structure of events. In: Eric Reuland, E. – Werner, A. (eds.): *Knowledge and language: Vol. 2. Lexical and conceptual structure*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1993, 143–155.
- Kroeger, P. R. *Analyzing grammar: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press 2005.
- Mel'čuk, I. A. Actants in semantics and syntax. I: actants in semantics. *Linguistics* 42, 2004, 1, 1–66.
- Mustajoki, A. *Теория функционального синтаксиса. От семантических структур к языковым средствам*. Москва: Языки славянской культуры 2006.
- Szumska, D. Struktura predykatowo-argumentowa jako narzędzie analizy tekstu: pro et contra. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 52, 2017, 264–277.
- Villavicencio, A. Learning to distinguish PP arguments from adjuncts. In: *Proceedings of the 6th Conference on Natural Language Learning*. Stroudsburg: Association for Computational Linguistics 2002, 1–7.
- Williams, A. *Arguments in syntax and semantics*. Cambridge: Cambridge University Press 2015.

Reguly walencyjne polskich adverbálních derywatów mutacyjnych

Krystyna Kleszczowa
Uniwersytet Śląski w Katowicach
krystyna.kleszcz@us.edu.pl

Celem jest ustalenie wymogów bądź blokad walencyjnych polskich mutacyjnych derywatów odczasownikowych (*opiekun seniora wobec mówca ∅*). Interesują mnie tylko te rzeczowniki wiązane przez derywat, które wpisane są w strukturę predykatowo-argumentową podstawy słowotwórczej (np. *utrzymanek Ani* ‘ktoś, kogo Ania utrzymuje’), a pomijane wyrażenia typu *dzwonek Basi* = Basia jest właścicielką dzwonka, a nie osobą dzwoniącą (czeskie wyrażenie dzierżawczości: *Bašin zvonek*). W artykule postawione będą następujące kwestie: 1. Które derywaty mają wymagania walencyjne, które dopuszczają uzupełnienie, a które blokują? 2. Jakie są tego przyczyny? 3. Jak strukturalizowane są wiązane przez derywat rzeczowniki? Punktem wyjścia będzie współczesny język polski, choć nieraz przywoływane będą przykłady z wieków przeszłych. Da to obraz przemian, jakie dokonały się na przestrzeni wieków, przemian wynikających z krzyżowania się reguł słowotwórczych ze składniowymi.

Aktivní a pasivní syntax substantiv a adjektiv ve valenčním slovníku NomVallex

Veronika Kolářová
Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK
kolarova@ufal.mff.cuni.cz

Zatímco valenční struktury některých sloves a deverbálních substantiv připouštějí aktivní i pasivní syntax (např. *muž vnímá zvuk / zvuk je vnímán mužem, mužovo vnímání zvuku / vnímání zvuku mužem*), adjektiva a většina deadjektivních substantiv umožňují pouze jednu z nich, a to v závislosti na konkrétním slovtvorném typu, který reprezentují (srov. *muž vnímavý ke zvuku, mužova vnímavost ke zvuku a zvuk vnímatelný mužem, vnímatelnost zvuku mužem*). Valenční chování charakteristické pro jednotlivé slovtvorné typy substantiv a adjektiv bude představeno na základě dat z valenčního slovníku NomVallex. Zvláštní pozornost bude věnována typům zastoupeným deriváty reflexivních sloves (srov. *tým připravený₁ trenérem < připravit vs. tým připravený₂ nastoupit < připravit se*), zejména specifickým případům substantiv a adjektiv vyjadřujících potenciální zasažení dějem; tyto deriváty užívají primárně pasivní syntax (např. *výrobek použitelný klientem*), avšak okrajově, jsou-li motivovány reflexivním slovesem, připouštějí aktivní interpretaci (např. *zaslepenec nepoučitelný svými vlastními chybami vs. člověk poučitelný z vlastních chyb < poučit se*).

Diachronic change in valency patterns of verbs of thinking and learning in the Croatian language

Lidija Milković

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
lmilkovi@ffzg.unizg.hr

This work aims to analyze and describe the valency pattern of the seven most frequent verbs of thinking and learning (*misliti* ‘to think’, *pòmisliti* ‘think of’, *znàti* ‘to know’, *pòznati* ‘to recognize’, *ùčiti* ‘learn/teach’, *naùčiti* ‘master/teach’, *razùmjeti* ‘to understand’) in Old Croatian corpora (it consists of texts written between 13th and 15th centuries mainly in Old Chakavian) and compare it with modern Croatian. More precisely, the paper has three main goals. First, since some of the texts are translated from Latin and Italian, it will be considered if the source language influences the valency patterns of researched verbs or if they show properties typical for an older period of a Slavic language. Second, an attempt will be made to determine which inherent semantic argument properties (e.g., Person, Animacy, Number) could cause differential argument marking in Old Croatian. Finally, after a comparison with modern Croatian, the causes of the changes in valency patterns will be outlined.

Właściwości walencyjne chorwackiego czasownika *trebati* i jego polskie ekwiwalenty tłumaczeniowe

Jerzy Molas

Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski
jerzy.molas@uw.edu.pl

Chorwacki czasownik *trebati* należy do predykatów odznaczających się dość złożoną strukturą semantyczną, oscylującą od znaczeń ‘być potrzebnym’, przez ‘powinien’, po ‘musieć’. Złożoności tej towarzyszy różnorodność odzwierciedlających ją struktur walencyjnych. Pozorna bliskość i podobieństwo polskich wyrażen z predykatem *trzeba*, sprawia, że przy próbie polsko-chorwackiej konfrontacji tych konstrukcji następuje dodatkowe spiętrzenie problemów z ich opisem. Celem analizy jest próba klasyfikacji struktur semantycznych i walencyjnych chorwackiego predykatu, do czego wykorzystane zostaną w sposób kontrastywny przykłady ich polskich ekwiwalentów tłumaczeniowych.

On some idiosyncratic valences: evidence from English and Bulgarian

Petya Osenova
Sofia University “St. Kl. Ohridski”
petyaosanova@hotmail.com

I focus on the handling of valencies in some verbal multiword expressions (MWEs). I rely on the HPSG model which divides the verb subcategorization into two: an Argument Structure and a Valency List. The former encodes the potential participants of the predicate while the latter handles the surface roles of an utterance. I also use Pustejovsky’s argument types: true (always realized syntactically), default (optional) and shadow (arguments being part of the lexical meaning of the verb). Our lexical resource for Bulgarian is aligned with the English WordNet, so I get the basic semantic verb classes for free. The semantic roles from VerbNet were transferred to Bulgarian verbs with the necessary adjustments and changes.

The idiom *Играя на котка и мишка* (‘Play-I with somebody on cat and mouse’, I play cat and mouse with somebody) gets the interpretations: for the verb in the MWE (AGENT plays THEME with CO-AGENT) and for the synonymic verb (AGENT chases THEME).

Another example is the light-verb construction *Подлагам някого на стрес* (‘Make-I someone on stress’, to stress someone out). The verb with all the arguments is: STIMULUS (stressor) makes THEME (stress) on EXPERIENCER (stressed) with ATTRIBUTE, or with the synonymic verb ‘to stress’ is: STIMULUS stresses EXPERIENCER with ATTRIBUTE.

FEEL-verbs in Slavic: Constructions and valency

Maria Ovsjannikova
Universität Potsdam
masha.ovsjannikova@gmail.com

The verbs with the meaning ‘feel, sense’, such as Polish *czuć* and Russian *чувствовать*, are not included in the traditional structure of the perception field (Viberg 2001) and generally lie at the crossroads of perception, emotions and cognition. They can also be used to describe physiological states, such as ‘feel cold’ or ‘feel tired’. The wide range of the situation types these verbs are able to describe manifests itself in the diversity of syntactic constructions they are attested in.

The aim of this study is to explore the types of valency types and constructions characteristic of the FEEL-verbs in Slavic and establish correspondences between these constructions and situation types. Using data from the parallel corpus InterCorp (Rosen et al. 2022), I identify the major verbs and constructions in the domain and analyze their distribution. In particular, I will compare the use in reflexive constructions, the transitive use with the sensation as the object, and the use with complement clauses.

References

- Rosen, A. – Vavřín, M. – Zasina, A. J. *InterCorp, Release 15 of 11 November 2022*. Institute of the Czech National Corpus, Charles University 2022. Available from: <<http://www.korpus.cz>>.
- Viberg, Å. Verbs of perception. In: Haspelmath, M. – König, E. – Oesterreicher, W. – Raible, W. (eds.): *Language Typology and Language Universals: An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter 2001, 1294–1309.

Verbs of purpose and endeavour: analysis of a smaller semantic class of verbs as the test sample for new projects dealing with the semantics and the syntax of Croatian verbs

Siniša Runjaić
Institute for the Croatian Language, Zagreb
srunjaic@ihjj.hr

At the beginning of 2024, the Institute for the Croatian Language launched two new projects: *Semantic-syntactic classification of Croatian verbs* (SEMTACTIC) and *Croatian verb valences* (VERBION).

In this paper, we will show the idea of data organization for the preparation of verb processing on the example of a smaller semantic group of verbs that we named verbs of purpose and endeavour.

The first entry should be the Croatian verb *namijeniti* ‘designate, (intend, allocate)’ in the verb’s prototypical meaning ‘prepare for what; determine the purpose for what’ in transitive construction. We want to show how we plan to process semantically identical readings of an example with different morphological realizations and other syntactic alternations in the VERBION database.

We also want to compare planned solutions with grammatical descriptions of the same group of verbs in Croatian and similar languages, including translation equivalents in Czech in the Vallex 4.0 database.

Valence a substantiva označující emoce v češtině: lhostejnost

Lucie Saicová Římalová
Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK
lucie.rimalova@ff.cuni.cz

Příspěvek se v kontextu komunikace o emocích zabývá otázkou, jak je v současné češtině konceptualizována lhostejnost. Zaměřuje se na konstrukce se substantivy, které tento stav označují, jako je např. *lhostejnost*, *nezájem*, *netečnost*, *odtažitost*, *odcizenost*.

Přestože lhostejnost není typická emoce, bývá podobně jako emoce ztvárňována. Vyjádřen může být „proživatel“ lhostejnosti (např. *jeho lhostejnost*); „původce“ (či „adresát“) někdy nebývá realizován (např. u *odtažitost*), ale může být ztvárněn i několika různými předložkovými pády (např. *nezájem o* + A, *vůči* + D). U substantiv odvozených prefixem *ne-* je zároveň zajímavé srovnání se substantivy bez tohoto prefixu (např. *zájem o* + A, *na* + L).

Metodologicky analýza vychází z předpokladu, že syntaktické chování jazykové jednotky souvisí s tím, jaký význam jednotka vyjadřuje, a kombinuje přístup kognitivní a funkčněstrukturní. Data jsou čerpána z vybraných korpusů současné češtiny.

Valency patterns across Slavic: type vs. token frequency

Sergey Say
Universität Potsdam
serjzhka@yahoo.com

From a typological perspective, most Slavic languages exhibit moderate to complex valency class systems in the sense that they i) feature relatively low Transitivity prominence (Haspelmath 2015) and ii) their non-transitive verbs fall into a large number of valency classes distinguished by the use of various spatial prepositions and cases. However, our current knowledge of valency class systems is largely based on lexical distributions, cf. the data in BivalTyp (Say (ed.) 2022–). However, the actual arena where relatively complex valency patterns contribute perceptual cues but at the same require additional processing effort is the running texts. In this respect, relative frequency of various argument-encoding devices in the text (token frequency) must not necessarily match their relative frequency in the lexicon (type frequency), a disparity that has been massively explored for such phenomena as word length, inflectional types, etc.

In my talk, I am going to explore the (differences between) type and token frequency and valency patterns in a number of Slavic languages. I will use BivalTyp data as a proxy for the evaluation of type frequencies. For token frequencies, I will rely on the data available in parallel corpora (such as InterCorp (Rosen et al. 2022) and, when possible, Universal Dependencies (UD, see de Marneffe et al. 2021). The main method employed for capturing various types of complexity associated with valency patterns will be based on Shannon's entropy. In particular, I will test the following hypotheses: i) More complex systems of argument encoding are associated with postverbal positions. ii) Slavic languages lacking nominal case, viz. Bulgarian and Macedonian, exhibit lower complexity in their valency class systems. iii) The degree of complexity of valency class

systems correlates with register/genre differences: pre-planned written texts display higher degree of complexity in the distribution of valency classes than more spontaneous texts. And finally, iv) rarer valency patterns are more common among high-frequency verbs, to the effect that entropy associated with the distribution of valency classes in the texts is lower than the respective values observed in the lexicon.

References:

- de Marneffe, M.-C. – Manning, Ch. D. – Nivre, J. – Zeman, D. Universal Dependencies. *Computational Linguistics* 47, 2021, 2, 255–308.
- Haspelmath, M. Transitivity prominence. In: Malchukov, A. – Comrie, B. (eds.): *Valency classes in the world's languages*. Vol. 1–2. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton 2015, 131–147.
- Rosen, A. – Vavřín, M. – Zasina, A. J. *InterCorp, Release 15 of 11 November 2022*. Institute of the Czech National Corpus, Charles University. Available from: <<http://www.korpus.cz>>.
- Say, S. (ed.). 2020–. *BivalTyp: Typological database of bivalent verbs and their encoding frames*. Available online at <<https://www.bivaltyp.info>>.

O czasowniku *uważać*. Dociekania semantyczno-składniowe

Natalia Siudzińska, Zofia Zaron
Instytut Polonistyki Stosowanej, Uniwersytet Warszawski
n.siudzinska@uw.edu.pl, z.zaron@uw.edu.pl

Przedmiotem i zadaniem naszych dociekań jest czasownik *uważać*, a w szczególności – przyjrzenie się jego łączliwości oraz ustalenie podobieństw i różnic semantyczno-składniowych po to, aby na przykładzie kształtu *uważać* włączyć się w dyskusję o wieloznaczności. Polscy leksykografowie wyróżniają bowiem aż do siedmiu znaczeń dla interesującego nas czasownika. Drogą analizy semantycznej i składniowej szukamy odpowiedzi, ile znaczeń kryje się za kształtem czasownika *uważać*. Autorki w kontrze do leksykografów opowiadają się za dwoma znaczeniami tego leksemu pokazując zarazem różne możliwe realizacje trójmiejscowej struktury wyjściowej.

Valenční chování citoslovcí v češtině

Jakub Sláma
Ústav pro jazyk český AV ČR
slama@ujc.cas.cz

Barbora Štěpánková
Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK
stepankova@ufal.mff.cuni.cz

Valence se obvykle připisuje slovesům a vybraným substantivům a adjektivům, lze o ní uvažovat též u příslovcí (Sláma – Štěpánková 2019). U citoslovcí se o valenci obvykle neuvažuje (srov. však v polštině Andrason 2022), zčásti patrně i proto, že ze syntaktického hlediska citoslovce prototypicky tvoří vlastní výpověď (srov. např. Osolsobě 2017).

Z valenčního hlediska si nicméně zaslouží pozornost vybraná (patrně zejména kontaktová) citoslovce, která mohou vázat sémanticky obligatorní doplnění i při samostatném užití, což je nejnověji (u hesel s náslovími *h-* a *ch-*) reflektováno i v jejich zpracování v *Akademickém slovníku současné češtiny*, viz např. *hybaj* (kam; INF) (*Hybaj domů! Tak hybaj do postele, sypej si lehnout! Hybaj uklízet!*) nebo *hele* (koho4) (*Hele ho, chytráka! Hele ji, parádnici! Hele je, jak si hrajou!*). Vedle toho si ovšem z valenční perspektivy zaslouží pozornost i sekundární užití (patrně zejména zvukomalebných) citoslovcí ve funkci přísudku, srov. učebnicové *Žába žbluňk do vody* nebo *A Petr najednou prásk ho po ruce* (Osolsobě 2017).

Příspěvek na základě korpusových dat podrobně popíše tyto dva (proto)typy valenčního chování citoslovcí a identifikuje typy citoslovcí, pro něž jsou charakteristické. Na aplikované rovině na základě toho předloží doporučení, jak by mělo být valenční chování citoslovcí reflektováno v jejich lexikografickém zpracování; na rovině teoretické se pak příspěvek zaměří především na otázku, jak se lze s valenčním chováním citoslovcí vyrovnat v tradičních lexikalistických přístupech k valenci (podle nichž je valence vlastností lexikální jednotky) a v přístupech (neo-)konstrukčních (podle nichž existují valenční konstrukce jako autonomní saussurovské znaky, které při kombinaci s lexikální jednotkou mohou „přepsat“ její defaultní valenci).

Reference:

- Akademický slovník současné češtiny* [online] (2017–2024). <<https://slovníkcestiny.cz/>>.
Andrason, A. Argument structure of emotive interjections: Evidence from Polish. *Lingua* 277, 2022, 103400 [online] <<https://doi.org/10.1016/j.lingua.2022.103400>>.
Osolsobě, K. Citoslovce. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017. [online] <<https://www.czechency.org/slovník/CITOSLOVCE>>.
Sláma, J. – Štěpánková, B. On the Valency of Various Types of Adverbs and Its Lexicographic Description. *Jazykovedný časopis* 70, 2019, 2, 158–169.

Wariantywność wyrażen przysłówkowych konotowanych przez czasownik: przysłówek, wyrażenie przyimkowe, frazę porównawczą

Piotr Sobotka
Instytut Sławistyki PAN
piotr.sobotka@ispan.edu.pl

Magdalena Żabowska
Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
zabowska@umk.pl

Referat stanowi analizę konstrukcji czasownika z frazami przysłówkowymi pełniącymi funkcje zarówno semantycznie i składniowo wymaganych argumentów wyodrębnionych typów czasowników polskich, jak i tzw. fraz luźnych. Pojęcie *frazy przysłówkowej* rozumiane jest tu szeroko – w centrum zainteresowania bowiem umieszczamy przysłówki i konstrukcje przysłówkowe, wyrażenia przyimkowe o funkcji adverbialnej oraz frazy porównawcze wprowadzane operatorem *jak*, por. np. [ktoś] *postąpił* [z kimś] [**jak**oś]/[**w sposób** jakiś]/[**po** jakimuś]/[**jak** ktoś/coś].

Analiza koncentruje się na problematycznych relacjach między semantyczną i syntaktyczną strukturą wypowiedzi. Będzie nas interesować m.in. zagadnienie wariantywności typów adverbialnych przy określonych czasownikach, semantyczno-składniowy charakter obiektów przysłówkowych jako aktantów bądź cirkonstantów. Celem referatu jest opis i wyjaśnienie wariantywności fraz przysłówkowych, która może być determinowana przez: a) semantykę czasownika, b) rolę argumentu, c) typ frazy przysłówkowej, d) nieregularności w tworzeniu fraz przysłówkowych od poszczególnych form bazowych. Prezentowane podejście opiera się na dwukierunkowej analizie: ze względu na typ czasownika oraz ze względu na typ frazy przysłówkowej. Tym samym efektem analiz będzie 1) przedstawienie możliwych sposobów realizacji frazy przysłówkowej (wymaganej i luźnej) i ich uwarunkowań dla wybranych typów czasowników oraz 2) pokazanie korelacji między danym typem frazy przysłówkowej a właściwościami semantyczno-składniowymi czasowników, przy których może lub musi występować.

Konstrukcje refleksywno-deagentywne z cząstką *się* i frazą celownikową w języku polskim (*Tomkowi zgubiły się klucze*)

Marzena Stępień
Uniwersytet Warszawski
marzena.stepien@uw.edu.pl

Przedmiot wystąpienia stanowią będą nieagentywne konstrukcje składniowe typu *coś zrobiło się komuś*, mające agentywne odpowiedniki postaci *ktoś zrobił coś*, np.

(1) *Tomek zgubił klucze.*; (2) *Tomkowi zgubiły się klucze.*

Celem wystąpienia jest próba odpowiedzi na 3 pytania:

1. czy w wypadku tych konstrukcji mamy do czynienia z czasownikami homograficznymi, czy też centrum zdaniotwórczym obu konstrukcji jest ten sam czasownik?

2. Jeśli są to różne czasowniki, to jak wygląda wzorzec walencyjny czasowników użytych w opisywanych konstrukcjach i jakie funkcje składniowe pełnią wyrażenia wchodzące na pozycje przez nie otwierane? Czy w dalszym ciągu można je uznać za czasowniki odmienne przez osobę, czy też są to tzw. czasowniki trzecioosobowe?

3. Jeśli w obu konstrukcjach użyty został ten sam czasownik, to czy fraza celownikowa jest niewymagana, czy też ma status taki, jak wyrażenie przyimkowe w konstrukcjach biernych: *przez* + *N_{acc}*? Jaki status ma w tym wariantcie *się*?

Badania zostaną oparte na losowej próbie 2000 przykładów z Narodowego Korpusu Języka Polskiego (wyszukiwarka Poliqarp; IPI PAN). Z uzyskanych rezultatów wyodrębnione zostaną 2 typy wyrażen:

- I. czasowniki trzecioosobowe z *się* i frazą celownikową typu *coś stało się komuś*; *komuś zrobiło się jakoś* bez możliwości odtworzenia konstrukcji agentywnej;
- II. konstrukcje typu *coś zrobiło się komuś* mające swoje odpowiedniki typu *ktoś zrobił coś*.

Zgromadzony materiał zostanie przeanalizowany pod kątem własności walencyjnych czasowników oraz ich charakterystyki semantycznej. Analizy prowadzone będą z uwzględnieniem konstrukcji o pokrewnym charakterze, takich jak w punkcie II.

Wyniki analiz przyczynią się do rozstrzygnięcia problemu badawczego, jakim jest charakter oraz funkcje opisywanych konstrukcji w języku polskim w odniesieniu do konstrukcji pokrewnych. Może też wpłynąć na sposób tokenizacji oraz lematyzacji tekstu (jeden czasownik – dwa czasowniki, jedna forma wyrazowa o charakterze nieciągłym dwusegmentowym – dwie formy wyrazowe) oraz na sposób opisu własności walencyjnych tego typu czasowników, w tym na to, w jaki sposób potraktowana zostanie fraza celownikowa w tego typu kontekstach. Z punktu widzenia językoznawstwa stosowanego rozstrzygnięcia takie przekładają się m.in. na wyniki wskaźników takich jak TTR (*type to token ratio*) czy MLU (*medium length of utterance*). W dużych zbiorach danych korpusowych ma to mniejsze znaczenie, jednak w analizie próbek mowy gromadzonych na potrzeby glottodydaktyki, logopedii czy psycholingwistyki, z konieczności mniejszych, takie rozstrzygnięcia mogą wpłynąć na wynik analiz wypowiedzi poszczególnych mówców, w tym porównań między nimi.

Sekundární předložky s dvojí a trojí valencí vyjadřující determinaci akce v ukrajinštině

Anatolii Zahnitko

Донецький національний університет імені Василя Стуса (Вінниця)
a.zagnitko@gmail.com

Hanna Sytar

Slovanský ústav AV ČR
h.v.sytar@gmail.com

Valence je důležitým parametrem gramatického popisu nejen u autosémantických, ale i synsémantických slovních druhů. Referát se věnuje specifické a dosud neprozkoumané skupině sekundárních předložek s dvojí a trojí valencí a s významem determinace akce v ukrajinštině. Pro označení tohoto jevu se v ukrajinské gramatice používá termín „jednotka s dvojí nebo trojí rekcí“, který je analogický termínu používanému tradičně pro slovesa.

Seznam vícevalenčních předložek byl vytvořen na základě *Slovníku ukrajinských předložek* (Словник українських прийменників 2007) a rozšířen o data získaná z korpusu ukrajinského jazyka GRAC (verze 17). Předložky klasifikujeme podle následujících parametrů: 1) valenčního potenciálu: s dvojí rekcí (37 předložek, např. *відносно*+genitiv, *відносно до*+genitiv atd.) a trojí rekcí (9 jednotek, např. *аналогічно*+dativ, *аналогічно до*+genitiv, *аналогічно з/із/зі*+instrumentál atd.); 2) podle počtu členů: dvoučlenné (*на спогад*+genitiv), nebo tříčlenné (*на спогад про*+genitiv); 3) podle výchozího slovního druhu: desubstantivní (*на користь*+genitiv/dativ), deadverbiální (*відповідно*+dativ, *відповідно до*+genitiv, *відповідно з/із/зі*+instrumentál), vzniklé z přechodníků (*виходячи з/із/зі*+instrumentál, *виходячи від*+genitiv); 4) podle sémantických vztahů: jednotky s významem způsobu (*в опозиції*+dativ, *в опозиції до*+genitiv, *в опозиції з/із/зі*+instrumentál), účelu (*у/в пам'ять*+genitiv i *у/в пам'ять про*+akuzativ ta in.), příčiny (*у/в претензії до*+genitiv, *у/в претензії на*+akuzativ), přípustky (*всупереч*+dativ, *всупереч з/із/зі*+instrumentál, *всупереч до*+genitiv), srovnání (*порівняно до*+genitiv, *порівняно з/із/зі*+instrumentál).

Tato analýza umožňuje na základě analogie s existujícími jednotkami s podobnými sémantickými vztahy vyvodit, jak sekundární předložky vznikají, jak funguje systém dvojí a trojí rekcí u předložek, která jednotka má v současném ukrajinském jazyce vyšší frekvenci a do jaké míry je výběr formy předložkové skupiny závislý na slovesném predikátu.

Загнітко, А. П. – Данилюк, І. Г. – Ситар, Г. В. – Шукина, І. А. *Словник українських прийменників*. Донецьк: ТОВ ВКФ "БАО" 2007.

Valency lability in Slovene verbs: A comparison with BCMS

Andreja Žele, Mladen Uhlik

University of Ljubljana

Fran Ramovš Institute of Slovenian Language

Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts

Andreja.Zele@ff.uni-lj.si, mladen.uhlik@ff.uni-lj.si

The aim of our talk is to analyze verbs that can be used both transitively and intransitively, exhibiting valence lability. We specifically focus on what is known as P-lability, where the patient is maintained in intransitive usage, for instance, the transitive use *Mati vre juho* 'My mother is boiling the soup' versus the intransitive use *Juha vre* 'The soup is boiling'. The talk presents Slovene semantic groups of verbs distinguished by P-lability and juxtaposes them with their Štokavian (BCMS) counterparts.